

GRAŻYNA MORKIS

UKŁAD EUROPEJSKI I AKT KOŃCOWY RUNDY URUGWAJSKIEJ GATT A POLSKI RYNEK ARTYKUŁÓW ROLNO-SPOŻYWCZYCH

Streszczenie

Z dniem 1 lutego 1994 r. wszedł w życie Układ Europejski pomiędzy Polską a Wspólnotami Europejskimi, a jego istotna część dotycząca swobody przepływu towarów obowiązuje już od 1 marca 1992 r. w ramach Umowy przejściowej. Natomiast 15. kwietnia 1994 r. Polska, wraz z 10 innymi sygnatariuszami podpisała Akt Końcowy Rundy Urugwajskiej GATT. Obydwa te porozumienia międzynarodowe mają istotne znaczenie dla kształtowania międzynarodowych powiązań polskiej gospodarki i zasad regulowania stosunków gospodarczych Polski z sygnatariuszami tych układów.

W artykule zostały przedstawione zasady wymiany międzynarodowej artykułami rolno-spożywczymi oraz warunki liberalizacji tego handlu wynikające z podpisanych przez Polskę obu porozumień.

Dla rozwoju handlu światowego konieczne jest dokonywanie międzynarodowych ustaleń, które ułatwiałyby prowadzenie tej wymiany. Uzgodnienia dotyczące liberalizacji handlu międzynarodowego zawierają m.in. Układ Europejski oraz Akt Końcowy Rundy Urugwajskiej GATT.

Z dniem 1 lutego 1994 r. wszedł w życie Układ Europejski pomiędzy Polską a Wspólnotą Europejską i ich 12 państwami członkowskimi. Akt ten został podpisany wcześniej, tj. 15. grudnia 1991 r. Natomiast istotna dla handlu międzynarodowego część Układu, tzn. szczególnie część III pt. „Swobodny przepływ towarów” zaczęła obowiązywać już od 1. marca 1992 r. w ramach Umowy przejściowej.

Z kolei 15. kwietnia 1994 r. Polska wraz ze 120 innymi sygnatariuszami podpisała Akt Końcowy Rundy Urugwajskiej GATT.

Oba te porozumienia mają istotne znaczenie dla kształtowania aktualnych i przyszłych międzynarodowych powiązań polskiej gospodarki oraz zasad regulowania stosunków gospodarczych Polski z sygnatariuszami tych Układów.

Celem Układu Europejskiego jest m.in. popieranie rozwoju handlu i harmonijnych stosunków gospodarczych między Stronami Układu, a także stworzenie właściwych ram dla stopniowej integracji Polski ze Wspólnotą Europejską (obecnie Unią Europejską). Polska i Unia Europejska w ciągu maksymalnie 10 lat mają stopniowo wprowadzić strefę wolnego handlu.

Liberalizacja handlu pomiędzy Polską i Unią Europejską dotyczy wszystkich towarów, w tym również produktów rolno-spożywczych. Zakres tej liberalizacji jest jednak zróżnicowany. Handel produktami żywnościowymi podlega selektywnej i częściowej liberalizacji.

Wspólnota Europejska zniósła ograniczenia ilościowe na import produktów rolno-spożywczych, pochodzących z Polski, które obowiązywały na podstawie Rozporządzenia Rady (EWG) z 1983 r. Zniesienie tych ograniczeń nastąpiło w 1992 r. z chwilą wejścia w życie Umowy przejściowej. Liberalizacja ta objęła 6 grup towarów rolno-spożywczych.

Z dniem wejścia w życie Umowy następujące produkty rolno-spożywcze skorzystały z 50% obniżki opłat wyrównawczych w eksporcie z Polski do Wspólnoty w ramach kontyngentów i platform taryfowych: kaczki, gęsi, mięso wieprzowe, skrobia ziemniaczana, kielbasy, przetworzone mięso ze świń domowych.

Liberalizacja handlu polega również na obniżce stawek celnych. I tak, wolne od cła są w eksporcie z Polski do Wspólnoty następujące produkty rolno-spożywcze: żywe konie rzeźne, mięso wieprzowe, wątroby gęsi lub kaczek, mięso i podroby z królików dzikich i zajęcy, żabie udka, mięso z dziczyzny, chrzan i niektóre jagody. Wspólnota obniżyła stawki celne, które wynoszą teraz od 2 do 25%, na takie produkty jak: mięso i podroby z królików, miód, ogórki, korniszony, cebula, wiśnie, maliny, porzeczka czarna i czerwona, truskawki, poziomki. Na owoce miękkie do przerobu Wspólnota ustaliła jednak minimalne ceny importowe, których wysokość jest corocznie ustalana.

Odnośnie produktów przetworzonych przez polski przemysł spożywczy Wspólnota udzieliła koncesji taryfowych. Do wyrobów objętych koncesją należy: jogurt, margaryna, czekolada i wyroby czekoladowe, ciasta do wytwarzania wyrobów piekarniczych, ekstrakt słodowy, przetwory spożywcze otrzymane przez dęcie lub prażenia, chleb chrupki, suchary, ziemniaki przetworzone, drożdże, musztarda, keczup, lody, piwo ze słodu, wermuty i wina. Polska również zobowiązała się do udzielenia koncesji taryfowych na następujące produkty wytworzone przez przemysł spożywczy krajów Wspólnoty: jogurt, gumy do żucia, pasty kakaowe, masło kakaowe, ciasto nie

gotowane, słodkie ziemniaki, masło orzechowe, rdzenie palmowe, esencje, ekstrakty kawy oraz herbaty, drożdże, sosy sojowe, piwo ze słodu.

Strona polska zobowiązała się również do zniesienia nie później niż do końca 1996 r.:

- zakazu importu alkoholu etylowego nieskażonego o objętościowej mocy wynoszącej 80% lub więcej oraz wódki niearomatyzowanej;
- kontyngentów importowych na alkohol etylowy, alkohol skażony, whisky, rum, gin, likiery, aperytyfy;
- pozwolenia przywozu na piwo ze słodu, wino ze świeżych winogron, moszcze winogronowe, wermuty oraz inne napoje fermentowane.

Do jednorazowej obniżki ceł o 10% obowiązała się Polska odnośnie: zwierząt rąsowych, serów, owoców cytrusowych, soków owocowych oraz wina z winogron, porto, madery, moszczy winogronowych, ziemniaków, orzechów laskowych, brazylijskich, nerkowców, laskowych oraz kasztanów, bananów, daktyli, fig, ananasów, mango, pomarańczy, mandarynek, grejpfrutów, rodzynek, melonów, papai, moreli, brzoskwiń, oliwek, w imporcie tych wyrobów ze Wspólnoty do Polski.

Wspólnota Europejska i Polska udzieliły sobie wzajemnych koncesji na import byłą żywego oraz na stopniową obniżkę opłat wyrównawczych na mięso wołowe, wieprzowe, baranie, królicze i kurczęta, mleko w proszku, masło, sery, jaja, grykę, a także na stopniową obniżkę stawek celnych i podwyżkę wysokości kontyngentów na określone warzywa i owoce.

Liberalizacja handlu pomiędzy Polską a Wspólnotą Europejską w pierwszym okresie funkcjonowania Układu (1992–1994) została wykorzystana w większym stopniu przez państwa Wspólnoty. Saldo polskiego handlu zagranicznego artykułami rolno-spożywczymi między Polską a Wspólnotą było ujemne. Strona Polska nie wykorzystwała w pełni swoich możliwości eksportowych. Dotyczy to m.in. eksportu warzyw i owoców. Niewątpliwym wpływem na ten stan miało załamanie się produkcji niektórych branż polskiego przemysłu spożywczego, a także nie zrealizowanie obowiązku wprowadzenia nadzoru w postaci certyfikatów eksportowych na owoce. W wielu przypadkach nasz przemysł nie sprostał konkurencji innych producentów tak na rynku krajowym jak i rynkach państw Wspólnoty Europejskiej. Wymiana handlowa między Polską a Unią Europejską stanowi istotną pozycję w całości obrotu zagranicznego Polski (około 50%), natomiast nasz udział w handlu międzynarodowym państw Unii jest marginalny.

Wejście w życie Aktu Końcowego Rundy Urugwajskiej wymagać będzie dostosowania jego postanowień do dwustronnego Układu między Polską a Unią Europejską. Dotychczas Unia przystąpiła do tych rozmów ze stosunkowo ubogą ofertą. Unia nie chce np. zrezygnować z systemu cen minimalnych w imporcie owoców miękkich.

Zagadnienia dotyczące liberalizacji handlu światowego artykułami rolno-spożywczymi oraz polityka rolna była jednym z głównych tematów Rundy Urugwajskiej GATT. Po raz pierwszy w negocjacjach na takim szczeblu podjęto zagadnienia dotyczące międzynarodowego obrotu towarami rolno-spożywczymi. Negocjacje zakończyły się powołaniem do życia Światowej Organizacji Handlu.

Zakres negocjacji odnośnie produktów rolno-spożywczych obejmował następujące zagadnienia:

- subsydiowanie producentów rolnych,
- subsydiowanie eksportu,
- dostęp do rynków,
- kontrola fitosanitarna.

Główne rezultaty Rundy Urugwajskiej GATT i zasady funkcjonowania Światowej Organizacji Handlu a dotyczące obrotu produktami rolno-spożywczymi to:

- zredukowanie subsydiów do rolnictwa,
- zredukowanie subsydiów do eksportu o 21% w 1995 r. oraz o 36% w 2000r.,
- zagwarantowanie całkowitej pewności dostępu do rynku produktów rolno-spożywczych poprzez związanie maksymalnego poziomu stawek celnych,
- redukcja stawek celnych na artykuły rolno-spożywcze przeciętnie o 36%,
- uściślenie zasad walki z dumpingiem,
- zapewnienie przejrzystości licencjonowania importu.

Przystąpienie Polski do Światowej Organizacji Handlu powinno ułatwić dostęp polskich wyrobów rolno-spożywczych do rynków sygnatariuszy tego Porozumienia, lecz z drugiej strony zwiększy się liczba działających na tych rynkach innych producentów. Polska będzie musiała również ułatwić dostęp do swojego rynku towarom rolno-spożywczym pochodzącym z państw sygnatariuszy Porozumienia. Zatem polscy producenci towarów rolno-spożywczych będą musieli wykazać się wysokim stopniem konkurencyjności, aby sprostać wyzwaniom i możliwie w jak największym zakresie wykorzystać stworzone możliwości. Zdania, co do korzyści wynikających dla polskich producentów żywności z Aktu Końcowego GATT są podzielone. Pesymiści twierdzą, iż nie nastąpi szerokie otwarcie rynków zachodnich dla polskiego eksportu [3]. Generalne ożywienie handlu tymi artykułami zakładają natomiast optymistyczne oceny GATT. Przeprowadzona przez specjalistów z Instytutu Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej wstępna ocena skutków Aktu Końcowego Rundy Urugwajskiej GATT jest optymistyczna dla polskiej gospodarki żywnościowej [1–5]. Przy dokonywaniu tej oceny przyjęto założenia, m.in., iż import produktów rolno-spożywczych będzie w wielkościach równych kontynentom minimalnego dostępu do rynku, zgodnie z postanowieniami Rundy Urugwajskiej oraz, że wzrosną ceny światowe żywności oraz możliwości eksportowe Polski, a także nastąpi pewien spadek konsumpcji krajowej.

Od tych sztywnych założeń mogą jednak nastąpić w rzeczywistości pewne odstępstwa [4].

Wyżej wspomniana ocena wstępna dokonana metodą ekspercką [1] dla rynku poszczególnych grup produktów rolno-spożywczych przedstawia się następująco. I tak dla ziemniaków i ich przetworów Porozumienie nie spowoduje prawdopodobnie istotnych zmian, natomiast może wpłynąć na rynek skrobi ziemniaczanej. Liberalizacja handlu międzynarodowego może zwiększyć dostęp do polskiego rynku skrobi z państw m.in. Unii Europejskiej. Polskie stawki celne na import ziemniaków i ich przetworów w ramach ustalonych kontyngentów w 1995 r. wynoszą 50% dla ziemniaków, 25% dla mąki ziemniaczanej oraz 15% dla skrobi modyfikowanej. Stawki celne na te wyroby poza kontyngentem ustalono na wysokim poziomie i mimo ich redukcji w 2000 r. będą nadal wysokie i będą uniemożliwiać import ziemniaków i ich przetworów do Polski poza wyznaczone minimalnym kontyngentem ilości. Bowiern cła te wynoszą w 1995 r. od 200% do 15%, a w 2000 r. od 120% do 9%.

Wpływ RU na polski rynek produktów zbożowo-młynarskich, wg omawianej oceny eksperckiej, będzie równie stosunkowo niewielki. Przewiduje się jednak pewne zagrożenia dla polskich producentów tych towarów w związku z możliwością wykorzystania przez innych sygnatariuszy Aktu Końcowego pełnych kontyngentów importowych do Polski mąki.

Polska zobowiązana jest do otwarcia swojego rynku dla pszenicy, żyta, jęczmienia, owsa, kukurydzy, mąki pszennej i mąki żytniej, wg stawek celnych wynoszących dla zbóż 20%, a dla mąki 25%. Te cła dotyczą jednak tylko importu w określonych przez RU minimalnych kontyngentach. Dla pozostałego importu stawki celne są znacznie wyższe, boiwn wynoszą w 1995 r. od 390% do 19% i w 2000 r. nie będą zmniejszone, z wyjątkiem cła na jęczmień [1].

Przewiduje się [1], że postanowienia Rundy Urugwajskiej nie będą miały negatywnego wpływu na poziom cen cukru na rynku krajowym, pod warunkiem, że zostanie wprowadzony system regulacji rynku krajowego. Zobowiązania Polski, wynikające z RU dotyczą wpuszczenia na rynek krajowy w 1995 r. 50 tys. ton cukru i w 2000 r. 84 tys. ton przy stawce celnej wynoszącej w 1995 r. 40%. Pozostałe ilości cukru mogą być importowane wg stawki celnej równej 120% (w 1995 r.) i 96% (w 2000r.). Te cła będą skutecznie ograniczać dostęp cukru na polski rynek.

Układ Końcowy może wpłynąć na polski rynek mięsa drobiowego [1].

Utrzymanie boiwn importu do Polski drobiu na poziomie wyznaczonych minimalnych kontyngentów i przy aktualnych możliwościach polskiego przemysłu drobiarskiego, będzie oznaczało znaczne zubożenie krajowego rynku. Konieczne zatem stanie się obniżenie cła na drób poza wielkości kontyngentowe lub ograniczenie spożycia drobiu. Stawki celne na te wyroby w ramach kontyngentów wynoszą w 1995 r. od 50 do 30%, a poza kontyngentem od 200% do 120%.

Runda Urugwajska nie wpłynie na krajowy rynek mleczarski [1]. Stawki celne w ramach kontyngentów pozostaną na dotychczasowym poziomie i wynosić będą 40% dla mleka w płynie, śmietany, mleka w proszku, masła i lodów oraz 35% na napoje mleczne i sery. Natomiast stawki celne poza wyznaczone kontyngenty zostały ustalone na stosunkowo wysokim poziomie (od 160 do 250% w 1955 r.) i mimo 36% ich redukcji w 2000 r. będą uniemożliwiać pozakontyngentowy import do Polski. Ta sytuacja, może doprowadzić do zubożenia oferty krajowej wyrobów mleczarskich. Import do Polski masła w ramach ustalonych kontyngentów i poza nimi będzie mniejszy, bowiem wielkości ustalonych kontyngentów są niższe niż dotychczasowy import do Polski masła, a stawki celne pozakontyngentowe są bardzo wysokie.

W przypadku wyrobów przemysłu olejarskiego zmniejszenie, zgodnie z postanowieniami Rundy Urugwajskiej, dotychczasowych kwot importowych (minimalnych kontyngentów) w 1995 r. spowoduje ograniczenie produkcji olejów i margaryny szlachetnej. Ustalona bowiem wielkość kontyngentu jest o połowę niższa od niezbędnego pokrycia dotychczasowego zapotrzebowania rynku krajowego. Taryfy celne na wyroby poza ustalony kontyngent są dwukrotnie wyższe, bowiem wynoszą w 1995 r. od 30% do 120%, przy stawkach celnych taryfowych wnoszących od 40% do 20%.

Postanowienia Aktu Końcowego, zdaniem ekspertów [1] niewiele wpłynie na krajowy rynek mięsny. Jednakże ograniczenie importu wołowiny tylko do kontyngentów preferencyjnych może spowodować wzrost ich cen na naszym rynku, przy stosunkowo niskim spożyciu. Dla zwiększenia poziomu konsumpcji niezbędne jest obniżenie cła na import pozakontyngentowy. Stawki celne w ramach kontyngentów zostały ustalone na poziomie 20–40% w 1995 r. i w 2000 r., a na wielkości pozakontyngentowe w wysokości od 195% do 50% [1].

Ustalenia Rundy Urugwajskiej zmieniają rynek produktów owocowo-warzywnych. Bowiem ustalone cła oraz wielkości kontyngentów zmniejszą import tych produktów do Polski, co jest wynikiem ustalenia niższego poziomu kontyngentów od rzeczywistego importu owoców i warzyw w latach 1991–1993. Zgodnie z ustaleniami RU przyjęto jako okres bazowy do ustalenia wielkości kontyngentów lata 1986–1988, kiedy to importowaliśmy te produkty w ilościach marginalnych. Może zatem nastąpić obniżenie podaży na rynku krajowym owoców i soków z owoców cytrusowych i pozostałych owoców południowych. Znacznie uboższy może być również rynek owoców ciepłolubnych. Ograniczenia importowe obejmą również pomidory i ich przetwory.

Dla polskich producentów żywności korzystne jest to, że podstawą do redukcji ceł importowych nie są stawki celne faktycznie obowiązujące w dniu wejścia w życie postanowień GATT, lecz tzw. cło standardowe. Cło standardowe jest to cło do którego została dodana wartość różnych innych składników, które ograniczały dostęp do rynku (np. ilościowe ograniczenia importowe, opłaty wyrównawcze itp.). Podstawą cła standardowego jest więc cło, które obowiązywało w latach 1986–1988 oraz średnia war-

tość innych środków ograniczających dostęp do rynku w tych latach. Tak więc stawki celne na wiele produktów rolno-spożywczych zamiast ulec obniżeniu zostaną podwyższone. Ta sytuacja jest niekorzystna dla polskich producentów żywności, którzy wykorzystują do produkcji wyroby importowane. Polska będzie jednak musiała znieść pozataryfowe ograniczenia obrotu towarowego z zagranicą oraz otworzyć swoje rynki na produkty rolno-spożywcze w ramach ilościowych kontyngentów celnych przy zastosowaniu ceł z 1993 r., a więc niższych niż cła pozakontyngentowe.

Postanowienie o redukcji subsydiowania eksportu artykułów rolno-spożywczych nie wpłynie istotnie na zakres subsydiowania polskiego eksportu, ponieważ jest on stosunkowo niewielki. To postanowienie, może jednak, spowodować zwiększenie eksportu polskich owoców, warzyw i ich przetworów w związku z koniecznością ograniczenia subsydiowania tych produktów przez kraje Unii Europejskiej. Aby to jednak mogło nastąpić niezbędne jest zapewnienie odpowiedniej jakości oferowanych przez Polskę produktów oraz prowadzenie odpowiednich działań marketingowych.

Ustanowiona przez Akt Końcowy Rundy Urugwajskiej redukcja subsydiów do rolnictwa nie musi oznaczać obniżenia aktualnie stosowanego subsydiowania produkcji rolniczej, gdyż przyjęty bazowy poziom ochrony ustalono na poziomie lat 80., kiedy to mieliśmy stosunkowo duże dopłaty do tej działalności.

Podsumowując, można stwierdzić, że postanowienia Rundy Urugwajskiej nie wpłyną na ograniczenie subwencji do produkcji artykułów rolno-spożywczych ani też na ograniczenie subwencjonowania ich eksportu. Porozumienie to nie spowoduje również zwiększenia importu do Polski omawianych produktów, a nawet odwrotnie może nastąpić ograniczenie importu niektórych artykułów. Natomiast może nastąpić wzrost eksportu z Polski produktów rolno-spożywczych, lecz pod wcześniej wspomnianymi warunkami. Wzrost eksportu żywności może jednak spowodować wzrost cen na krajowym rynku żywności.

LITERATURA

- [1] Gawron W., Seremak-Bulge J., Kelch D.R., Leetmaa S.E., Plunket D.T.: Wpływ Rundy Urugwajskiej na Unię Europejską i polski rynek rolny. IERiGŻ. Warszawa 1994, z. 363.
- [2] Kawecka-Wyrzykowska E.: Wymiana handlowa Polski ze Wspólnotą Europejską po dwóch latach stowarzyszenia. Handel Zagraniczny 1994, nr 1.
- [3] Kordaszewski A.: Wielki poker. PWN, Warszawa 1993.
- [4] Niemczyk I.: Konsekwencje umów (RU GATT, Umowy o stowarzyszeniu z Unią Europejską, krajami EFTA i CEFTA) dla polskiego rolnictwa i handlu artykułami rolno-spożywczymi. W: Stan i perspektywy rozwoju polskiego rolnictwa. IERiGŻ, Warszawa 1994,
- [5] Seremak-Bulge I.: Wpływ RU GATT na UE i polski rynek rolny. W: Stan i perspektywy rozwoju polskiego rolnictwa. IERiGŻ, Warszawa 1994.
- [6] Smolarek R.: Trudny eksport. Życie Gospodarcze 1994, nr 12.

- [7] Rowiński J.: Wpływ Unii Europejskiej i Aktu Końcowego GATT na polski przemysł rolno-spożywczy, (maszynopis).
- [8] Układ Europejski ustanawiający stowarzyszenie między Rzeczpospolitą, z jednej strony, a Wspólnotami Europejskimi i ich państwami członkowskimi, z drugiej strony. Załącznik do Dziennika Ustaw Nr 11, poz. 38 z dn. 27 stycznia 1994.

S u m m a r y

Beginning from February 1-st, 1994 the European Agreement is in force between Poland and European Communities with their member countries. Poland and 120 other co-signatories signed the Final Act of Uruguay Round of GATT on April 15th, 1994. Both agreements have essential importance for the creation of international connections for Polish economy and for regulation of Polish economic contacts with co-signatories.

In the report was presented the integration problems between Polish agricultural – food industry and food economy of European Communities and also the liberalization requirements of international food goods trade resulting from signed agreements. ❖